

SPORTDA JAMOAVIYLIK VA LIDERLIK SIFATLARINING RIVOJI

Utemuratova Dinara Nurillaevna

Ajniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti jismoniy-madaniyat
fakulteti 2-a guruhi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada sport jamoalarida jamoaviylik va liderlik sifatlarining rivojlanish jarayonlari tahlil etilgan. Jamoaviy sport turlari orqali talabalarda o‘zaro hamkorlik, shaxsiy mas’uliyat, yetakchilik, ziddiyatlarni hal qilish va ijtimoiy moslashuv kabi fazilatlar shakllanishi yoritilgan. Shuningdek, samarali jamoa tuzish tamoyillari, liderlik turlari va sportdagi liderlik ko‘nikmalarining shakllanish mexanizmlari chuqur tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar. sport, jamoaviylik, liderlik, liderlik turlari, talabalar sporti, jamoa psixologiyasi, ijtimoiy moslashuv, sport pedagogikasi, ziddiyatlarni boshqarish, sport va shaxsiy rivojlanish.

Bugungi kunda sport nafaqat jismoniy salomatlikni mustahkamlash, balki shaxs sifatida yetishishda ham muhim omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, jamoaviy sport turlari orqali talabalarda hamkorlik, o‘zaro ishonch, liderlik, mas’uliyat, motivatsiya kabi ijtimoiy-psixologik fazilatlar rivojlanadi. Talaba-yoshlar orasida jamoa sport turlarining ommalashuvi nafaqat ularning jismoniy holatini yaxshilaydi, balki jamoa bilan ishlash qobiliyatini, ijtimoiy muhitga moslashuvchanlikni, yetakchilik qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Liderlik — bu boshqalarni ilhomlantirish, yo‘naltirish va ularga ta’sir ko‘rsatish qobiliyatidir. Sportdagi liderlar — bu jamoa sardorlari, tajribali o‘yinchilar, murabbiylar va hatto sportchilar orasidagi norasmiy yetakchilardir. Ular nafaqat o‘z jismoniy salohiyati, balki fikrlashi, xulq-atvori, mas’uliyat darajasi bilan boshqalarga namuna bo‘lishadi. Jamoaviylik esa — bu umumiy maqsad yo‘lida har bir a’zo o‘zini muhim deb his qiladigan, bir-birini qo‘llab-quvvatlaydigan, yagona kuch bo‘lib harakat qiladigan muhitdir.

Mazkur maqolada aynan sport faoliyati orqali jamoaviylik va liderlik sifatlarining qanday shakllanishi, bu sifatarning talaba-yoshlar hayotiga qanday ta’sir ko‘rsatishi, ularni rivojlantirish usullari hamda sport jamoalarida bu omillarning qanday ifodalanishi tahlil etiladi. Maqola nazariy asoslar, real hayotiy misollar va tadqiqotlar asosida yoritiladi.

SPORT JAMOALARIDA JAMOAVIYLIK TAMOYILLARI

Sport jamoalarida jamoaviylik tushunchasi har bir a'zo o'z vazifasini aniq bilishi, maqsadga erishishda o'zaro hamkorlikda harakat qilishini anglatadi. Jamoaviylik — bu faqatgina birgalikda harakat emas, balki ichki uyg'unlik, muvofiqlik va o'zaro hurmatga asoslangan munosabatlardir.

Jamoaviylikning asosiy omillari

- O'zaro ishonch: Jamoa a'zolari bir-biriga ishonsa, ular bir maqsad sari harakat qilishda yanada faol bo'ladi.
- Hamkorlik: Har bir o'yinchi o'zining emas, balki jamoaning umumiy muvaffaqiyatini ko'zlaydi.
- Aloqa: Ochiq va aniq kommunikatsiya muvaffaqiyat kalitidir.
- Mas'uliyat: Har bir sportchi o'z vazifasini jiddiy bajaradi.
- Yagona maqsad: Barcha a'zolar jamoa g'alabasi uchun birgalikda kurashadi.

Jamoaviylikning shakllanishi

Jamoaviylik sportchilar orasida murabbiy rahbarligida bosqichma-bosqich shakllanadi. Bu jarayon:

- Treninglarda birgalikda ishlash,
- Musobaqalarda yelka-yelkaga harakat qilish,
- Muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlikni birgalikda boshdan kechirish orqali yuz beradi.

Jamoaviylikning samaralari

Jamoa muhitidagi uyg'unlik natijasida quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatiladi:

- Stress darajasi pasayadi.
- Motivatsiya ortadi.
- Qaror qabul qilish qobiliyati kuchayadi.
- Sportchilarda empatiya, sabr-toqat, xushmuomalalik rivojlanadi.

Talabalar orasida jamoaviy sportning o'rni

Talabalar o'rtasida futbol, basketbol, voleybol kabi sport turlarida ishtirok etish orqali jamoaviylik tabiiy ravishda rivojlanadi. Universitet yoki kollej darajasidagi musobaqalar, sport to'garaklari bu yo'lda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

SPORT ORQALI LIDERLIK FAZILATLARINI SHAKLLANTIRISH

Sport faqat jismoniy faollik emas, balki ruhiy, aqliy va ijtimoiy rivojlanish vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Ayniqsa, sport jarayonida talabalar orasida liderlik fazilatlarini shakllanadi va mustahkamlanadi.

Liderlik tushunchasi va uning sportdagi o‘rni

Liderlik — bu boshqalarga yo‘l ko‘rsata olish, ularga ta’sir eta olish va umumiy maqsad sari birlashtira olish qobiliyatidir. Sport muhitida esa bu fazilatlar ko‘pincha tabiiy ravishda namoyon bo‘ladi:

- Kapitanlik qilish,
- Guruhni ruhlantirish,
- Og‘ir paytlarda tashabbusni o‘z qo‘liga olish,
- Mas’uliyatli qarorlar qabul qilish kabi holatlar orqali.

Sportchi-liderning asosiy fazilatlari

- Mas’uliyatlilik: Jamoaning muvaffaqiyatiga doimo javobgarlikni his qilish.
- Qaror qabul qilish qobiliyati: Zudlik bilan muhim va to‘g‘ri tanlovlar qilish.
- Muloqot ko‘nikmalari: Jamoa a‘zolari bilan samarali aloqa o‘rnatish.
- Motivatsiya berish: Boshqalarni ruhlantirish, og‘ir holatlarda ijobiy muhit yaratish.

- O‘ziga ishonch: Har qanday vaziyatda dadil va qat’iyatli bo‘lish.

Sport muhitida liderlikni rivojlantirish usullari

1. Murabbiy yondashuvi: Har bir sportchida liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishga e’tibor beruvchi murabbiylar bu jarayonda muhim rol o‘ynaydi.
2. Rotatsion liderlik: Jamoa ichida navbatma-navbat turli o‘yinчилarni yetakchilikka tayinlab ko‘rish orqali har kimning imkoniyatini aniqlash.
3. Baholash va fikr bildirish: Sportchilarning harakatlari doimiy tahlil qilinib, ular bilan ochiq fikr almashuvi yo‘lga qo‘yiladi.
4. Stressli vaziyatlarda tayyorlash: Qiyin sharoitdagi o‘yinlar orqali sportchilar liderlikni amaliyotda qo‘llashga o‘rganadi.

Talaba-yoshlar orasida liderlikning ijtimoiy ta’siri

Muntazam sport bilan shug‘ullanuvchi talabalar nafaqat sport maydonida, balki o‘qish, ish va ijtimoiy hayotda ham liderlik fazilatlarini namoyon etishadi. Bu esa ularning:

- Mustaqil fikrlashi,
- Tashabbus ko‘rsatishi,
- Jamoani boshqarishga qodir bo‘lishi,
- Ijtimoiy mavqeining ortishiga olib keladi.

Sport jamoalarida konfliktlarni boshqarish va ijtimoiy moslashuv

Sport jamoalari, ayniqsa talabalar jamoalari — turli xarakterga ega bo‘lgan shaxslar to‘plami bo‘lib, ularning o‘zaro munosabatlarida ziddiyatlar paydo bo‘lishi tabiiy. Shu sababli, sport faqat jismoniy faollik emas, balki ijtimoiy-psixologik moslashuv, bag‘rikenglik va muammolarni hal etish ko‘nikmalarini ham shakllantiradi.

Jamoaviy sportdagi ziddiyatlarning sabablari

Sportda konfliktlar quyidagi sabablarga ko‘ra yuzaga keladi:

- Raqobatbardoshlik va g‘alabaga bo‘lgan haddan ziyod intilish,
- Rollarning adolatli taqsimlanmasligi,
- Shaxsiy ambitsiyalar va liderlik uchun kurash,
- Emosional nazoratning yetishmasligi.

Konfliktlarni oldini olish va boshqarish strategiyalari

Sport muhitida ziddiyatlarni boshqarish uchun quyidagi usullar qo‘llaniladi:

- Ochig‘lik va ishonch: Jamoada har kim fikrini erkin bildirishi uchun qulay muhit yaratish.
- Rollarning aniqligi: Har bir o‘yinchining jamoadagi vazifasi aniq belgilanishi kerak.
- Haqiqiy liderlik: Jamoada ziddiyatni to‘g‘ri yo‘l bilan hal qila oladigan sportchilar yetakchi sifatida tan olinadi.
- Tashqi motivatsiya va musobaqalarga tayyorgarlik: Jamoani yagona maqsad sari yo‘naltirish.

Sport orqali ijtimoiy moslashuv

Talabalar sportda o‘zlarini ko‘rsatish, o‘zaro ishonchli aloqa o‘rnatish, guruhda ishlash va shaxsiy ijtimoiy fazilatlarini namoyon etish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu ularning:

- Jamiyatga integratsiyalashuvi,
- Turli shaxslar bilan ishlash tajribasi,
- O‘zini ifoda etish,
- Ijobiy o‘zgarishlarga ochiqlik darajasini oshiradi.

Konfliktlar va ijtimoiy moslashuvning sportdagi ijobiy natijalari

- Ziddiyatlar to‘g‘ri hal etilganda jamoa yanada mustahkam bo‘ladi.
- Shaxsiy o‘sish va empatiya kuchayadi.
- Talabalar real hayotdagi stressli vaziyatlarga tayyorlanadi.

• Jamoa birdamligi kuchayadi, bu esa umumiy natijalarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa

Sport nafaqat jismoniy salomatlikni mustahkamlovchi vosita, balki jamoaviylik, liderlik, ijtimoiy mas'uliyat va kommunikatsiya kabi muhim shaxsiy sifatlarni rivojlantiruvchi kuchli omildir. Talabalar sporti orqali o'z salohiyatlarini ro'yobga chiqarish, o'zaro hamkorlikda ishlash, qaror qabul qilish, strategik fikrlash, stressga bardosh berish va jamoa ichida ijobiy munosabatlarni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Maqolada sportdagi jamoaviylik tushunchasi, jamoaning tuzilishi, samarali jamoa qurish tamoyillari, liderlikning sportdagi o'rni va turlari, liderlik fazilatlarini shakllantirish usullari, sport jamoalarida konfliktlarni boshqarish hamda ijtimoiy moslashuv masalalari batafsil tahlil qilindi. Sport orqali nafaqat jismoniy barkamollik, balki kuchli shaxs, ijtimoiy faollik va samarali lider yetishtirish mumkinligi isbotlandi.

Shu bois, sport ta'limi va tashkil etilayotgan musobaqalarda jamoaviylik va liderlik sifatlariga alohida e'tibor qaratish, o'quvchilar va talabalar o'rtasida ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish bo'yicha tizimli yondashuvni shakllantirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Xasanov A. “Jismoniy tarbiya asoslari”, Toshkent, 2020.
2. Qodirov M. “Sport pedagogikasi va psixologiyasi”, Toshkent, 2019.
3. Jizzaxiy Z. “Sportda liderlik nazariyalari”, Samarqand, 2021.
4. Mavlonov B. “Jamoa psixologiyasi”, Toshkent, 2018.
5. Tadjibaeva Z. “Sport va shaxsiy rivojlanish”, Andijon, 2020.

Research Science and
Innovation House

